

РОЛЬ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ ВКЛАДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Анотація. У статті досліджено функції системи страхування вкладів, що визначають її вплив на формування ресурсної бази комерційних банків. Проаналізовано роль системи страхування вкладів у забезпеченні стабільності фінансового ринку країни.

Abstract. The article examines functions of deposit insurance system that determine its impact on the resource base of commercial banks. Author analyzed role of the deposit insurance system that ensure stability of the financial market.

Здійснюючи перерозподіл фінансових ресурсів між різними галузями, банки виступають однією з основних ланок економіки будь-якої країни. Розмішувати кредити і проводити інші активні операції банки можуть тільки в обсягах наявних у них вільних фінансових ресурсів. З усіх ресурсів банку, які він має в своєму розпорядженні і використовує для ведення операцій, основним джерелом є кошти, залучені на платній основі. У свою чергу, пріоритетне значення з поміж усіх ресурсів банку мають кошти, що залучаються від населення. Створення систем страхування вкладів дає можливість істотного збільшення пасивів комерційних банків і зменшення процентних ставок за залученими вкладками у відповідності з принципом зменшення ступеня ризику інвестицій. При цьому забезпечується впевненість населення у схоронності вкладених коштів. Відбувається збільшення обсягів банківських кредитів і інвестицій на основі зростання розмірів і стабільності ресурсної бази та розширення доступності кредитних ресурсів для господарюючих суб'єктів (особливо підприємств реального сектора), що обумовлюється зниженням процентних ставок за кредитами в результаті попереднього зменшення депозитних ставок. Таким чином, проблема формування і збереження такого ресурсу, як банківські вклади, має найважливіше значення, як для окремого банку, так і в цілому для національної банківської системи.

Питанням розвитку і впровадження ефективних систем страхування вкладів присвячено роботи провідних вітчизняних економістів: І.А. Амосова, А.А. Козлова, О.І. Лаврушина, А.Ю. Симановського, Ю.А. Соколова, Г.А. Тосунян та ін. Серед зарубіжних теоретиків і практиків слід виділити наукові праці: Дж. Гарсія, А. Коен, Б. Кромшродер, Н. Невінгер, Р. Хельфер, Н. Хірочі, М. Файлпайер, які підіймали окремі питання функціонування банківської системи та організації системи страхування вкладів у зарубіжних країнах.

Проведене дослідження засвідчило, що більшість наукових праць, які присвячено проблемам побудови систем страхування вкладів не враховують аспект їх подальшого впливу на функціонування та розвиток фінансового ринку країни в цілому.

Масовому введенню систем страхування вкладів у Європі, Америці, країнах Африки та Близького Сходу сприяли глобальні фінансові кризи, що відбувались у світовій економіці, кожна держава визначає для себе таку систему страхування вкладів, яка відповідає її внутрішнім соціально-економічним інтересам. Метою статті є дослідження взаємозв'язку між запровадженням системи страхування вкладів, розвитком фінансового ринку країни та визначення ефективності функціонування системи страхування вкладів.

Серед систем страхування вкладів виділяють два принципово різних типи. Перший тип – «некодіфікована система», при якій досягається гнучкість та індивідуалізація форм і способів захисту вкладів, і хоча гарантом банківської системи виступає держава, проте відсутня єдність норм, що регулюють процедури повернення вкладів, а основні витрати на

відновлення ліквідності банківської системи несуть платники податків. Другий тип – «кодифікована система», коли існує законодавчо оформлена система страхування вкладів.

На наш погляд можна виділити три основні функції системи захисту вкладів, що визначають її роль і вплив на формування ресурсної бази комерційних банків: соціальну, економічну та юридичну.

Соціальна функція полягає у підтримці широких верств населення, що володіють найменшою соціальною захищеністю, на основі встановлення умов страхування вкладів, що гарантують збереження заощаджень масових вкладників. Економічна функція полягає в підтримці прийняттого рівня ризиків, як для вкладників, так і для банківської системи, створенні рівних умов конкурентної боротьби на ринку банківських послуг, що забезпечують їх подальший розвиток і вдосконалення. Юридична функція основана на правовій, оформленій законодавчо системі захисту економічних прав вкладників.

Розробка системи страхування вкладів залежить від рівня та умов економічного розвитку країни. Проте, вважаємо за можливе виявити основні і додаткові принципи формування цих систем.

До числа основних принципів можна віднести:

- необхідність законодавчого закріплення системи страхування вкладів та забезпечення реалізації правових, фінансових і організаційних аспектів її функціонування (які передбачені в системі кодифікованого типу);
- обов'язкова участь банків у системі страхування вкладів, що забезпечує максимальне охоплення об'єктів захисту та рівні участі банків у конкурентній боротьбі;
- встановлення порядку формування коштів системи за рахунок відрахувань банків, з урахуванням ризику проведених ними операцій;
- створення єдиного, незалежного (наприклад, від центрального банку) та спеціалізованого органу по керівництву системою страхування вкладів для забезпечення скоординованої роботи з формування достатніх джерел фінансування системи страхування, вживанню заходів з припинення діяльності збанкрутілих установ та виплаті компенсацій за вкладами в цих банках.

До числа додаткових принципів, на наш погляд, слід віднести:

- обґрунтування максимального обсягу виплати коштів на одного вкладника з урахуванням інтересів усіх учасників системи;
- визначення переліку видів вкладів, що підлягають компенсації з урахуванням особливостей і потреб національної економіки;
- коригування способів формування страхового фонду, що також пов'язано з можливою зміною умов розвитку національної економіки.

На нашу думку, ефективність системи страхування вкладів та її вплив на розвиток банківської системи визначаються:

- ступенем виконання страховою системою своїх функцій (економічної, соціальної та юридичної);
- повнотою реалізації основних принципів формування і функціонування системи страхування вкладів;
- об'єктивно обумовленим коригуванням системи страхування вкладів, відповідно до додаткових принципів, що забезпечують її вдосконалення щодо загального рівня розвитку економіки в країні;
- тривалістю функціонування системи страхування та економічними умовами реалізації її основних функцій.

Згідно з результатами економетричного аналізу, який було проведено Р. Калом на основі статистичного базису, який включав в себе основні макроекономічні індикатори більш ніж 40 країн світу, доведено, що існує стійкий позитивний зв'язок між системою страхування вкладів, стабільністю фінансового ринку та темпом економічного розвитку держави [5]. Так в результаті проведеного аналізу було виявлено, що держави, які характеризуються високим рівнем стабільності фінансового сектору економіки та

запровадили високоефективні системи страхування вкладів мають вищі темпи зростання об'єму реального ВВП та постійно нарощують об'єми фінансового ринку.

Отже, варто зазначити, що система страхування депозитів справляє позитивний вплив на формування та розвиток фінансового ринку країни у тому випадку, коли:

- в країні є реальні передумови для стабільного інституційного розвитку
- є тенденція до зростання довіри населення до державних та урядових структур;
- банки та банківська система в цілому характеризуються надійністю та стабільним розвитком;
- майже відсутній вплив негативних тенденцій міжнародного фінансового ринку;
- запроваджена глибока законодавча основа та впроваджено широке нормативно-правове поле у сфері страхування вкладів.

Проте, варто зазначити, що за результатами дослідження, запровадження системи страхування вкладів у період фінансових криз та у випадку погіршення економічної ситуації в країні найчастіше спричиняє погіршення ситуації на фінансовому ринку. Таким чином, при створенні системи страхування вкладів необхідно враховувати загальні умови економічного розвитку та реальну ситуацію на фінансовому ринку країни.

У даний час, актуальним є розроблення рішень щодо попередження несприятливих економічних наслідків і підтримки стабільності і стійкості системи страхування вкладів. Розвиток економічного механізму страхування вкладів має включати наступні напрямки:

- своєчасна зміна правової бази системи страхування вкладів;
- розвиток методів і напрямів санації банків;
- підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі страхування – актуаріїв, ризик-менеджерів, аналітиків і юристів.

Удосконалення правової системи страхування вкладів передбачає, по-перше, подальший розвиток політичного та законодавчого базису для обов'язкової і структурованої системи страхування вкладів. Схема страхування вкладів повинна однаковою мірою поширюватися як на великі, так і на дрібні банки, і враховувати специфіку методів оздоровлення банків з різними формами власності. Важливим є формування адміністративних рамок, відповідних обраній системі страхування вкладів, прийняття зважених рішень про включення окремих банків у систему страхування, наприклад, за умови власного капіталу банку [1]. Позитивним моментом є відповідність міжнародним стандартам чинних правил і приписів, процедур звітності, оцінки позичок, аудиту, контролю і т. д.

По-друге, має бути забезпечений широкий доступ до інформації про діяльність банків, що дозволяє їх клієнтам захищати свої інтереси, і змушує банки підкорятися ринковій дисципліні. Крім того, відкрита і зрозуміла, має бути діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), що передбачає більш широке її висвітлення у засобах масової інформації, доступних різним верствам населення, а не тільки фахівцям, які користуються спеціалізованими джерелами або ресурсами Інтернет [3].

По-третє, невід'ємною складовою частиною подальшого розвитку системи страхування вкладів є її забезпечення необхідним фінансуванням і кваліфікованим персоналом, враховуючи ускладнення завдань з оздоровлення банківської системи в кризових умовах. При цьому масштаби участі держави визначаються конкретними економічними умовами.

По-четверте, обов'язковим є складання плану дій на випадок кризи всієї банківської системи, коли відбуваються масові та взаємопов'язані банкрутства банків. При цьому повинен бути передбачений механізм, що дозволяє додатково профінансувати систему страхування вкладів, наприклад наявність низькоризикових, але досить прибуткових інструментів розміщення тимчасово вільних коштів.

Зрештою, обов'язковою умовою гнучкості системи страхування є періодичне уточнення мінімального розміру вкладу, що підлягає страхуванню, та переліку об'єктів страхування.

Згідно з Національним Планом Дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», який затверджено Указом Президента України від 12 березня 2013 року №128/2013 [2] пунктом 13 передбачається реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг, а саме підвищення ступеня відповідності вітчизняної системи захисту прав споживачів фінансових послуг загальним принципам захисту прав споживачів фінансових послуг Організації економічного співробітництва та розвитку. І як наслідок, запланована реалізація положень Стратегії реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 рр., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 року № 867-р [4]. Відповідальними за виконання даного пункту призначено Прем'єр-міністра України, Мінекономрозвитку України, Мінсоцполітики України, Держспоживінспекція України, Нацкомфінпослуг, НКЦПФР, Національний банк України (за згодою), Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерство освіти і науки України, Держкомтелерадіо України та Мінфін України

У свою чергу одним із короткострокових очікуваних результатів реалізації даної Стратегії до 2015 року є: збільшення довіри до ринків фінансових послуг, зокрема збільшення обсягів залишків депозитів населення в депозитних корпораціях та активів небанківських фінансових установ (недержавних пенсійних фондів, страхових компаній тощо).

Таким чином, для підвищення ефективності функціонування системи страхування вкладів в Україні, на наш погляд можна запропонувати:

- підвищити зацікавленість інвесторів у придбанні активів банків, які зазнали процедури санації за справедливою ринковою вартістю, виявлення якої передбачає якісне підвищення кваліфікації співробітників ФГВФО;

- визначити критерії оцінки ефективності санації. Такими критеріями, на наш погляд, можуть стати відсутність різких зрушень у структурі активів і пасивів і обмеження нижньої межі зниження клієнтської бази;

- встановлення критерію, що визначає необхідність проведення сек'юритизації. В якості можливого критерію можна запропонувати встановлення певної частки проблемних активів в їх загальному обсязі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Козьменко, С. М. Реформа національної системи гарантування вкладів: ключові положення та перспективи розвитку/ С. Козьменко, І. Школьник, Т. Савченко // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 6. – С. 14-39.

2. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Указ Президента України від 12.03.2013 №128/2013 // Офіційний портал ВРУ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>.

3. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI // Офіційний портал ВРУ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

4. Про схвалення Стратегії реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 867-р // Офіційний портал ВРУ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/867-2012-%D1%80#n8>.

5. Cull R. The effect of deposit insurance on financial depth: a cross-country analysis / R. Cull // Washington: World Bank. – 1998. – 30 p.